Sári László

Keleti levelek 4.

A Gangeszről és szent helyeiről

„A Gangesz elbűvölte India szívét. Az élet gazdagságáról és beteljesedéséről beszélt, a fölfelé ívelésről és a hanyatlásról, de az élet tagadásáról és feladásáról is."

India óriás folyamáról Dzsavaharlal *Nehru* írt ilyen elmélyülten és költőien, önéletrajzi könyvében. Nehru 1950-től 1964-ig volt az Indiai Köztársaság miniszterelnöke, és ő maga is a Gangesz partján született egykor, Alláhábad városában. Mint minden indiai, egész életében csodálója és tisztelője volt a szent folyónak.

A Gangesznek már a forrása is szent hely. A hagyomány a Himalájában nagyjából 4000 méteres magasságban tartja számon a folyó forrását. Ez a hely attól a *Risikes* nevű zarándokvárostól északra található, amely a Beatles együttesnek köszönhetően lett világhírű. A négy zenész rövid látogatása nagyobb ismertséget szerzett a városnak a nagyvilágban, mint a hinduizmus több ezer esztendeje.

Risikesből két-három napi kényelmes járással lehet elérni a Gangesz születésének helyét. A forrást imazászlók és apró szentélyek jelzik, a környező barlangokban pedig a hindu vallás remetéi élnek magányosan, többnyire meditációjukba merülve. A környezet egészen pompás: itt még tiszta vizű, rohanó patakok, vízesések, mély kanyonok teszik ilyenné a vidéket. Minden hindu hívőnek vágya elzarándokolni ide.

Ettől kissé lejjebb, nagyjából 3000 méteres magasságban, Gangotri faluban áll az első nagyobb és híresebb templom a folyó partján. Természetesen *Ganga* istennőnek, vagyis magának a folyónak szentelték a hindu hívek. Ganga a Gangesz szanszkrit neve, ugyanis ez a nagy folyó valójában isten, vagyis istennő. Ahogy a hindu mitológiában minden hegy, víz valamilyen istenség megtestesülése. A 2700 kilométer hosszú Gangeszben a hinduk Ganga istennőt, a Himalája lányát tisztelik.

Nehru miniszterelnök így folytatja vallomását a folyó múltjáról és jelentőségéről. *„A Gangesz a legindiaibb folyó. Története – forrásától a tengerig, a régmúlt időktől máig – India civilizációjának és kultúrájának története is, amely birodalmak felemelkedéséről és bukásáról beszél, nagy és büszke városokról, az ember kalandjáról, és az indiai gondolkodást annyira jellemző szellemi elmélyülésről."*

„A Gangesz úgy öleli át Indiát, ahogy a szív koszorúere az emberi szívet" – írja máshol Nehru. Fent, északnyugaton ered, aztán mindjárt délnek tart,

és majd nagyjából a mai főváros, Delhi magasságában fordul kelet felé. Innen szinte egyenes útja vezet a tengerig, a Bengáli-öbölig. Végigfut egész Indián. Partja mentén India mindegyik vallásának legszentebb helyei állnak, itt épült a világ ma is létező legrégibb városa, Benáresz, ahol a történelmi Buddha elkezdte hirdetni tanítását. A folyó völgyében született, élt és tanított a *dzsaina* vallás alapítója, *Mahávíra*, India legnagyobb vallása, a hinduizmus pedig a folyó minden homokszemét szentként tiszteli.

Mielőtt Ganga istennő lejött a Földre, természetesen az Égben élt. Szépsége olyan csábító volt, hogy földi királyok is szenvedélyesen vágytak rá, számosan vetélkedtek a kegyeiért, sőt a kezéért.

Gangának persze esze ágában se volt elhagyni égi otthonát, egyetlen földi király kedvéért sem. Brahma főisten sem tartotta érdemesnek a földi királyokat Ganga kezére, mígnem egyikük olyannyira szent életűnek, vagyis érdemesnek bizonyult, hogy Brahma teljesítette kérését.

Ráparancsolt az istennőre, hogy ereszkedjen alá, és legyen a király hitvese. Gangának engedelmeskednie kellett, ám elhatározta, olyan óriási erővel zúdul a Földre, hogy elmossa mindenestül. Hogy megmentsék a Földet, az istenek összefogtak, és megkérték *Siva* istent, hogy hajtsa oda göndör fejét Ganga útjába. Így is lett, és Siva bozontos fürtjei között Ganga ezer évig bolyongva érkezett végül a Földre. De akkor már szelíden, csillapultan. Így folyik vize ma is, jótékonyan termékenyítve meg Észak-India földjét.

Mivel égi forrásból ered, a Gangesz vize a Himalájában mindig hideg és tiszta. Odafent, a hegyekben erős sodrású, sziklákat törő, a völgyekben pedig lassú folyású. Ezért itt alkalmasabb rituális fürdőzésre. Úgy tartják, hogy nemcsak a testet, de a lelket is megtisztítja, és a hindu hívő Siva isten szellemi erejét is elnyeri általa. Fönt, a hegyek között északon, a hinduk fehér ruhába öltözve ereszkednek a vízbe, s ha a folyó sodrása nagyon erős, lánccal a parti sziklákhoz erősítik magukat. Ahol csendesebb a Gangesz folyása, ott derékig állnak a vízbe, s miközben mellükre, fejükre locsolják a szent vizet, imádkoznak.

A hindu hívők gyakran mutatnak be virágáldozatot Ganga istennőnek. A folyóparti szentélyek körül ma is sok helyen lehet platánlevélbe csomagolt jázmin- és rózsaszirmokat kapni, ezeket a levélcsónakokat eresztik óvatosan a vízre. Sokan utaznak az északi folyószakasz első nagyobb városába, Haridvárra, hogy itt ünnepeljék a hindu újévet. Haridvár az a hely, ahol a Gangesz egy szurdokon keresztül kiér a Himalája hegyeiből a Hindusztáni síkságra. Haridvár már indiai mérték szerint is nagyobb város, gyárakkal, több százezres lakossággal.

De a vízpart ma is olyan, mint évszázadokkal ezelőtt. Egészen szorosan a Gangesz-partra épültek a paloták, a templomok, olyannyira, hogy lépcsőik egyenesen a vízbe vezetnek. A templomok és fürdőhelyek százával sorakoznak a parton. Az újév előestéjén ilyen környezetben mutatják be Gangának a virágáldozatot. Arra kérik az istennőt, adjon fényt, lelki világosságot. Alkonyatkor levélcsónakok ezrei, tízezrei indulnak útnak a vízen virágszirom-rakománnyal és apró égő gyertyával. Lenyűgöző látvány. Másnap, a hindu újév első napján rendezik a fürdőt.

A hinduk messzi tájakról is eljönnek ide, hogy nagy agyagkorsókkal merítsenek a szent vízből, és magukkal vigyék. Úgy tartják, hogy a víz sohasem válik zavarossá, bármennyit utazik, és bármilyen sokáig áll a korsóban. Különös, hogy a Gangesz vizének valóban sokkal erősebb a csíraölő hatása, mint más vizeké, így aztán lehetséges, hogy tényleg sokáig tiszta marad, nem válik zavarossá.

Haridvárban van olyan fürdőhely, amelyik nem hindu vallásúak számára egyenesen tiltott. De följebb, a hegyekben bárki, bárhol megfürödhet. Ha most magunk elé képzeljük a valóban szív alakú indiai szubkontinenst, akkor Haridvár a szív közepe táján van, de még mindig északon, a Himalájában.

Miután a folyó keletre fordul, egy igazán híres város következik, a már emlegetett AIláhábád. A várost már a 12. században elfoglalták a muszlim hódítók, tőlük kapta mai nevét. Nincs messze innen – tovább kelet felé – a Gangesz és a hindu vallás fővárosa: Benáresz, vagy másik nevén Váránaszi. Hogy milyen látvány tárul a folyó völgyében a zarándok vagy a turista elé, azt egy a múlt század húszas éveiben erre járó magyar utazó leírásából érdemes idézni. *Erdősi Károly* szépen írja le a tájat, és ma is majdnem pontosan ugyanezt a képet látja az utazó:

„Napkeltétől késő délig folyton a Gangesz termékeny partjai mellett rohant vonatunk, s így volt alkalmunk megismerni az indiai síkság képét. Azt mondhatnám, alig különbözik a mi nagy Alföldünktől, csak éppen akácok helyett pálmák, kenyérfák sötét, tömör foltjai szaggatják meg a végtelen rizsvetéseket. Olykor kis vályogból tákolt kunyhók csoportjai bújnak össze, közülük kimagaslik egy-egy kukoricacső alakú hindu templomtorony. Máskor a rizsvetések és pálmaligetek szinte átmenet nélkül változnak át mellig érő, bozótos steppévé; ez az igazi ős dzsungel, a leopárdok és a királytigris hazája."

Egy évszázad elteltével, sajnos, a „tömör, zöld foltok" megritkultak a tájban, de ahol még látunk ilyet, ott pontosan ilyen hangulatú a kép. Csak éppen a leopárddal és a királytigrissel nem találkozhatunk „a mellig érő bozótosban", egész Indiában alig fordulnak elő.

Benáresz azonban Benáresz ma is. A hindu világ Jeruzsáleme. Ahogy a hinduk mondják, Benáresz valamiféle kozmikus pont, gyújtópont, „ahol a személyes létezés és az egyetemesség találkozását érezni meg".

Senki sem tudja, milyen régi a város. Amikor a történelmi Buddha 2500 évvel ezelőtt ideérkezett, már ősi városként emlegették. Léteztek hasonlóan időtlen korú városok a világban, de azok ma már nincsenek meg. Ninive, Babilon, Théba már a múlté, Benáresz áll.

Egymillió körüli lakosával nem is kisváros, régi templomainak, szentélyeinek száma pedig kétezer körüli, ami szintén páratlan a világon. Azt is mondhatnánk, hogy a város egyetlen nagy templom, kétezer szentéllyel. Szűk utcái hamisítatlan ókori hangulatot árasztanak, örökké szólnak a harangok, a csengők, a gongok. Áttekinthetetlen az utcák, a sikátorok labirintusa, de a kupolák, minaretek, tornyok erdeje is végtelen.

Óriási a forgatag, a színek, a szagok keveredése is szédítő. Bár a buddhizmus, a dzsainizmus szent helye is, és mecsetek is állnak itt szép számmal, a Siva-kultusz fővárosa. *Siva* a legkülönösebb, legtitokzatosabb isten, akit valaha az ember teremtett magának. (Ha ugyan így történt.) Egyszerre teremtő és fenntartó, valamint pusztító. Dühöngő, de kegyes, kíméletlen, de igazságos. Mérhetetlen szellemi erővel bír, de kiszolgáltatott, halhatatlan létére is a múlandóság örökös fájdalmától szenved. A róla szóló történetek egyik legszebbike is határtalan fájdalmát, szenvedését meséli el, melyet felesége, *Szati* elvesztése miatt érzett.

Amikor felesége apja nem hívta meg Sivát egy áldozati ünnepségre, melyet házánál rendezett, mert Siva külsejét ápolatlannak, viselkedését durvának, szeszélyesnek tartotta, Szati, férje becsületének védelmében, az áldozati máglya tűzére vetette magát, és elégett. Siva, még az istenek között is eléggé szokatlan külsejével, valóban meglepte olykor társait és az embereket. Kígyók laktak a hajában, övéről koponyák lógtak. Különös szokása volt, hogy kísértetek és rossz szellemek társaságában állandóan a temetőkben kóborolt, őrültekkel és a sötétség lényeivel barátkozott.

Viszont szellemi erejével uralkodott rajtuk, s ezzel egyensúlyt teremtett a világban. Ez a különös férfi őrülten szerette Szatit, akinek összeégett testével fájdalmában hétszer táncolta körül a világot. A földi és az égi világ minden teremtménye vele szenvedett, s a Meru hegyen megrémültek az istenek. Mi lesz, ha Siva nem tér magához gyászából? Ha visszavonul isteni tevékenységétől, megszűnik az életerő áramlása mindenütt. Többé se keletkezés, se múlás, mozdulatlanná dermed a világ.

Végül új asszonyt találtak neki, és különböző praktikákkal rávették, hogy vele vigasztalódjon. Siva miután elfogadta új asszonyát, teremtő és pusztító ereje visszatért, és mozgásban tartja a világot. Ezt az erőt tisztelik

benne a Siva-hitű hinduk, és ezt az erőt szerzik meg a Gangesz vizében fürdőzők.

Lét hívságától elfordulva, néma éjszakák nyugalmát élvezve,
lelkünkbe ömlő könnyek árjától fátyolos szemmel
Siva, Siva, Siva nevét kiáltva – mikor fogunk végre
magányba vonulni az égi Gangá partjának holdfényben csillogó fövenyén?

Akár Gangá partján, örökös ima közt múlik el időnk;
vagy élünk oly nőért, ki mesebeli hűség, csupa erény;
vagy isszuk mint nektárt a dalokat, a könyvek sok-ezerét:
mit ér, míg csöpp létünk tovaoson, akármely cselekedet?

A folyóparton ilyenféle gondolatok támadtak az egyik legkiválóbb indiai költő, *Bhartrihari* elméjében. A szanszkritul verselő nagy költő Siva-hitű volt, a 6. században élt. Az ő soraiból is látjuk, hogy a hinduk szemléletében az elmúlás fájdalmas, ám természetes esemény volt. Ezt látjuk Benáreszben is.

A hívek könnyű fehér vászonba csavarva, bambuszhordágyra szíjazva leviszik a Gangesz partjára halottaikat, ott máglyára emelik őket, s minden különösebb megrendülés nélkül elégetik a tetemet. A hamut a folyóba szórják. *Baktay Ervin* pontosan, részletesen írja le ennek a módját.

„A halotthamvasztás szünet nélkül folyik a Gangesz partján. Egyre-másra érkeznek a halottvivő menetek a parti lépcsősor tetejére. A fehér szín uralkodik, fehér ruhát viselnek a halottvivők és a gyászolók, fehér lepelbe csavarják a halottat is. Tetőtől talpig beburkolják a holttestet, mint valami múmiát. A létrához hasonló bambusz hordágyat leteszik a víz mellé, míg a halottégető szolgák előkészítik a máglyát.

A bráhmin pap, aki a hamvasztásnál felügyel, nem érinti a holttestet. A szolgák megmerítik a beburkolt tetemet a Gangá mindeneket megtisztító vizében, aztán a máglyára helyezik. A pap olvasztott vajat, Gangesz-vizet és illatos fát vagy olajat szór a máglyára, mire az elhunyt legidősebb fia, vagy a legközelebbi hozzátartozója meggyújtja a farakást.

A családtagok és rokonok szótlanul ülik körül a máglyát, és türelemmel várják, míg elhamvad. Sírás, jajveszékelés, ájuldozás szinte ismeretlen dolgok. És így is illik. A hindu úgy tudja, hogy a halál nem végleges, örökre szóló válás, nem sötét pont az élet visszavonhatatlan végén, hanem csak átmenet egy újabb létformába."

Benáreszbe minden hindu igyekszik eljutni legalább egyszer életében. A jobb módúak pedig megtehetik, hogy idejöjjenek meghalni, ha érzik haláluk közeledtét.

A halottégetésen kívül más látványosság is mutatkozik a benáreszi Gangesz-parton. A parti lépcsősor, amelyet már Baktay is említett, öt kilo-

méteren keresztül húzódik a víz mellett a folyó bal partján. A halottégetés egy rövidebb, elkülönített szakaszon történik, a lépcsők hosszabb szakaszán a fürdőzők végzik hajnalonta, nem ünnepélyes, mégis rituális tisztálkodásukat.

A felkelő nap fényében megjelennek a lépcsőkön szárikban a nők, ágyékkötőben a férfiak, és csendesen alámerülnek a folyó vízébe. Ezután ruházatuk és testük minden részletét tisztítószerekkel alaposan megmossák a lépcsőn, majd megint visszatérnek a vízbe. A fejüket is a víz alá merítik. Vizes ruhájukat majd a parton cserélik szárazra.

Körülöttük ekkor már egyre több egyenes derékkal ülő, meditáló férfialak tűnik fel. A hajnali ködben olyanok, mint mozdulatlan, néma szobrok. Lehet, hogy ilyenkor találkozik „személyes létezésük az egyetemességgel".

(Az idézett prózarészleteket és verseket Gáthy Vera, Vekerdi József és Weöres Sándor fordította.)